

Kirjallisuushistoria NYT! 2020-luvun kirjallisuushistorian uudistuvat metodit

Onko kirjallisuushistoria mahdollinen? Näin kysyi David Perkins tunnetusti jo vuonna 1992 ja vastasi kysymykseen kieltävästi. Hän kuitenkin piti kirjallisuushistoriaa välttämättömänä, sillä juuri sen kautta menneisyyden kirjallisuus ja kulttuuri tulevat ymmärrettäviksi.

Perkinsin näkemykseen on helppo yhtyä vielä 2020-luvun näkökulmasta. Mahdotonta tai ei, jokaisen tutkijasukupolven on kirjoitettava kirjallisuushistoria uudelleen, sillä tutkimusmetodiikat ja historiakäsitykset muuttuvat, uutta tietoa kasaantuu ja uutta kirjallisuutta tulee kirjallisuushistorian piiriin. Kirjallisuus on lopultakin avoin kategoria, joka karttuu koko ajan uusilla teoksilla, mikä luo jatkuvan tarpeen historiankirjoitukselle. Nykykirjallisuuden kartoituskin on osa kirjallisuushistoriaa, ja monet kirjallisuushistorian ”ikuiset” kysymykset puhuttelevat tutkijoita edelleen, uusilla tavoilla ja uudessa kontekstissa. Lisäksi kirjallisuushistoria on väistämättä tavalla tai toisella mukana lähes kaikessa tieteenalan tutkimuksessa ja opetuksessa.

2020-luvun kirjallisuushistoria on kuitenkin uuden edessä aineistojen suhteen. Teknologinen kehitys on lisännyt radikaalisti niin menneisyyden kirjallisuuden saatavuutta kuin uuden kirjallisuuden materiaalisia muotoja, ja esimerkiksi Storytelin ja Bookbeatin kaltaiset suoratoistopalvelut ovat alkaneet vaikuttaa teosten jakeluun, käyttötapoihin, sisältöihin ja kirjailijantyön rahoituspohjaan. Mediakonvergenssi muuttaa puolestaan kirjallisuuden suhdetta muihin medioihin, ja perinteinen assosiaatio kirjallisuudesta juuri printtikirjallisuutena on käytännössä vanhentunut. Kirjallisuushistorian aineistot ovat liikkeessä.

Myös metodinen kenttä laajenee jatkuvasti. Teknologinen kehitys vaikuttaa metodeihin ennennäkemättömällä tavalla, kun digitaalisten menetelmien ja aineistojen myötä menneisyyden kirjallisuutta voidaan tutkia tietokoneavusteisesti. Perinteiset kvalitatiiviset tutkimusmenetelmät ovat nekin kehittyneet uusiin suuntiin ja tarjoavat uusia metodeja monitieteiseen kirjallisuushistoriaan, joka on viime aikoina hyötynyt varsinkin uusien ja perinteisempien menetelmien yhdistelmästä. Kehitys on tavattoman nopeaa, ja se haastaa monin tavoin kirjallisuushistorioitsijat sekä heidän perinteisen tutkimusinfrastruktuurinsa. Esimerkiksi digitaalinen tutkimus voi edellyttää digitaalisten, lukukelpoisten tietokantojen ohella laskennallisia menetelmiä, laitteistoja ja yhteistyötä datatieteen asiantuntijoiden kanssa.

Vaikka monet kanonisoidut teokset kiinnostavat ja tulevat kiinnostamaan tutkijoita ja lukijoita edelleenkin, digitoitujen bibliografioiden ja lehdistön koneavusteiset analyysit auttavat näkemään paljon tarkemmin kuin ennen, miltä kirjallinen kenttä on näyttänyt eri aikoina. Nämä uudet menetelmät ovat tukeneet, vahvistaneet ja kehittäneet kirjallisuuden ja sen historian ymmärtämistä monella tavalla yllirajaisena ilmiönä erityisesti transnationaalisuuden ja monikielisuuden yhteydessä. Mahdollisuus kartoittaa laajoja aineistoja tarkoit-

taa myös sitä, että kirjallisuushistoria suurena, narratiivisuuteen nojaavana ja juonen avulla koossa pidettävänä synteesinä (Perkins 1993/1992, 29–51; 106; Steinby 2014, 7) on nykyään aiempaakin haasteellisempi tai mahdottomampi. Kirjallisen kentän kartoittamisen lisäksi myös klassikoita voi tutkia uusista näkökulmista koneavusteisilla menetelmillä. Uudet menetelmät eivät kuitenkaan poista kontekstoivan otteen sekä tarkan lähilukemisen ja tulkinnan keskeisyyttä. Pääinvastoin koneavusteisten metodien pitäisi *avustaa* kirjallisuushistorioitsijoita heidän tehtävissään.

Avaimen kirjallisuushistoria-aiheinen teemanumero ”Kirjallisuushistoria NYT! 2020-luvun kirjallisuushistorian uudistuvat metodit” avaa metodista kehitystä uusia tutkimussuuntia kartoittavilla artikkeleilla, hanke-esittelyillä, kirja-arvosteluilla ja aiempien kirjallisuushistorioiden päätoimittajien haastatteluilla. Edellisestä *Avaimen* kirjallisuushistorian teemanumerosta (2/2014) on kulunut miltei yksitoista vuotta. On tilannekatsauksen aika. Teoriakentän kartoitus auttaa tutkijayhteisöä pysymään ajan tasalla kehityssuunnista ja kirjoittamaan tiedostavampia kirjallisuushistorioita. Viimeisimmät laajat Suomen kirjallisuuden historiat (1999) julkaistiin neljännesvuosisata sitten, ja uusille avauksille alkaa olla jo tilaa.

Nykyinen kiinnostus kirjallisuushistoriaa kohtaan näkyy tutkimushankkeiden suuressa määrässä. Kirjallisuushistoriasta kiinnostuneille tutkijoille on äskettäin myös luotu oma yhteistyöfoorumi, *Kirjallisuushistorian tutkimusverkosto*, johon on liittynyt lähes 50 kotimaista tutkijaa.¹ Verkosto organisoii kirjallisuushistoria-aiheisia seminaareja ja työryhmiä sekä tiedottaa julkaisu- ja yhteistyömahdollisuuksista. Käsillä oleva teemanumero on yksi verkoston yhteistyömuodoista, ja se avaa näkymiä Suomessa parhaillaan tehtävän kirjallisuushistoriallisen tutkimuksen metodisiin lähtökohtiin ja tutkimuskäytäntöihin.

Numeron neljä artikkelia esittelevät kirjallisuushistorian uusimpia menetelmiä. Sari Kivistö ja Saija Isomaa erittelevät kriittisesti metaforien käyttöä lajiteorioissa ja hahmottavat uudentyyppistä kulttuuriekologista lajitutkimusta, jossa kirjallisuudenlajeja tarkastellaan historiallisesti kulttuurisen ja ekologisen kestävyuden näkökulmista. Kati Launis, Veli-Matti Pynttäri, Aino Mälikalli ja Viola Parente-Čapková kirjoittavat kaukokatseista kirjallisuushistoriaa, jonka aineistona ovat valikoidun teosjoukon sijaan kansallisbibliografia Fennican kuvailutiedot. Anna Biström tutkii kirjallisuushistoriallisen unohtamisen ja muistamisen mekanismeja ja tarjoaa samalla queerluennan kirjallisuushistorian lähes täysin unohtaman Olga Torckellin novellista. Viola Parente-Čapková ja Veronika Laippala tutkivat L. Onervan varhaisen proosatuotannon tyylipiirteitä korpuslingvistiikan avainsanamenetelmän valossa.

Artikkeleita seuraa kaksi haastattelua, jotka ehdottomasti halusimme lehteen. Emeritusprofessori Yrjö Varpio avaa Saija Isomaan haastateltavana näkökulmia kolmiosaisen *Suomen kirjallisuushistoria* -teossarjan (1999) lähtökohtiin ja tekoprosessiin. Maria-Liisa Nevala puolestaan kertoo Viola Parente-Čapkován haastateltavana teoksen *”Sain roolin johon en mahdu”*. *Suomalaisen naiskirjallisuuden linjoja* (1989) taustoista. Uutta kirjallisuushistoriaa kirjoitettaessa on tär-

keää tuntea aiempi kirjallisuushistoriankirjoitus ja pyrkiä ymmärtämään sen aikasidonnaisia painotuksia, arvotuksia ja metodiikkoja. Tutkimustradition tuntemus terävöittää näkemystä aikakausien eroista ja mahdollistaa osaltaan menneisyyden uudelleenarvioinnin ja toisin tulkitsemisen.

Katsauksia on neljä, ja ne liittyvät käynnissä oleviin kirjallisuushistoria-projekteihin. Heidi Grönstrand pohtii ruotsinsuomalaisen kirjallisuushistorian lähtökohtia ja tehtäviä. Anna Vuorinne, Leena Romu ja Ralf Kauranen esittelevät vähemmistönäkökulmaista suomalaisen sarjakuvan historiahankettaan. Renáta Dávidné Balázs esittelee väitöskirjaprojektiaan, joka vertailee 2000-luvun Suomen ja Unkarin tieteellistä diskurssia ja kirjallisuuden opetusta kansalliskirjallisuuden käsitteen ja ylijärjestyksen näkökulmasta. Katri Aholainen, Ville Hänninen, Ida Lowndes, Olli Löytty ja Veli-Matti Pynttari kartoittavat esseiden historiaa Suomessa.

Kirja-arvostelut ovat nekin kirjallisuushistoria-teemaisia. Arvioidut julkaisut ovat esimerkkejä siitä, miten kirjallisuushistoriaa ja kirjallisuushistoriografiaa lähestytään tämän päivän tutkimuksessa. Niissä nostetaan esiin tapoja, joilla tämän päivän arkistotutkimus avaa uusia näkökulmia kirjallisuushistoriaan, miten politiikka sanan suppeammassa ja laajemmassa merkityksessä on aina ollut ja on edelleenkin osa kirjallisuushistoriaa eri maissa, miten lukemisen historiaa voi lähestyä lukuhalan historiana sekä sitä, miten kirjallisuushistoriaa voi hahmottaa kirjailijapoetiikan tutkimuksen avulla. Arvioitavana ovat viimeisen kahden vuoden aikana ilmestyneet teokset *Tutkimuspolkuja yksityisarkistoihin*, *The Politics of Literary History*, *Lukuhalan historia* sekä *Kirjailijapoetiikat*, ja arvioiden tekijöinä Juha Hannikainen, Vesa Kyllönen, Risto Turunen ja Markku Lehtimäki.

Kirjallisuushistoria on ajankohtaista kirjallisuudentutkijalle jo siksi, että kirjallisuutta koskevat käsityksemme ja arvostuksemme ovat syntyneet historiallisesti, ja kirjallisuushistorian äärellä voi pohtia niiden rakentumista ja perusteltavuutta. Samalla historian tuntemus ja historiallinen ajattelu ovat yleisemmin tärkeitä taitoja mis- ja disinformaation leimaamassa, historiattomassa tai historiaa kyseenalaisiin tarkoituksiin käyttävässä ajassamme: ne auttavat tunnistamaan ilmiöiden historiallisia kehityslinjoja, arvioimaan lähteiden ja tiedon luotettavuutta sekä löytämään vaihtoehtoja vallitseville oloille. Toivomme innostavia lukuhetkiä teemanumeron äärellä!

Saija Isomaa, Kati Launis ja Viola Parente-Čapková

Viite

1 Ks. <https://research.tuni.fi/kirjallisuushistoriaverkosto/projektit/>

Lähteet

Perkins, David 1993/1992. *Is Literary History Possible?* Baltimore & London: The John Hopkins University Press.

Steinby, Liisa 2014. Elliptinen synteesi: (sosiaalihistoriallisen) kirjallisuushistorian kirjoittamisen vaikeudesta. *AVAIN – Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti*, (2), 6–20. DOI: 10.30665/av.74942.